

KONYA SAHİP ATA VAKIF MÜZESİ'NDE SERGİLENEN VAKIF ŞAMDANLAR

Mustafa ÇETİNASLAN*

Öz

Konya Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde Konya çevresinden getirilen çeşitli eserler sergilenmektedir. Ahşap, halı, kilim, yazma, arşiv vesikası, hat levhası, taş, çini ve alçı gibi çeşitli gruplara ayrılan bu eserler arasında madeni eserler de yer almaktadır. Madeni eserler içerisinde ise hem sayı hem de nitelikleri açısından şamdanlar özel bir öneme sahiptir. Bu çalışmada müzede sergilenen 48 şamdandan üzerinde vakıf bilgileri bulunan 19 tanesi ele alınacaktır.

Konutlardaki kullanımlarının yanısıra cami, türbe, dergâh, tekke ve zaviye gibi yapılarda aydınlatma aracı olmanın ötesinde sembolik bir anlam da kazanan şamdanlar, maden sanatının en güzel uygulama alanları arasındadır. Bununla birlikte incelediğimiz şamdanlar genel olarak sade, işlevin ön planda olduğu eserlerdir.

Çalışmamıza konu olan şamdanlar Konya çevresindeki çeşitli cami, mescit ve dergâhlardan getirilerek Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde koruma altına alınmıştır. Pirinç ve bakır madenlerinden yapılan bu şamdanlar 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Söz konusu şamdanların üzerinde edebi metinlere yer verilmeden kısa ve net ifadelerle şamdanın kim tarafından, hangi yapı için, ne zaman yapıldığını gösteren vakıf kayıtları bulunmaktadır.

Bu makalede ele alınan şamdanlar, sanat tarihi yöntem ve tekniklerine göre tanıtılacak ve değerlendirilecektir. Bunun yanında şamdanlar üzerindeki vakıf kayıtları da okunarak, içerdikleri bilgiler ortaya konulacaktır. Böylece hem sanat tarihi hem de tarih alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Şamdan, Aydınlatma, Vakfiye, Maden Sanatı, Sahip Ata Vakıf Müzesi

DONATED CANDLESTICKS WHICH ARE EXHIBITED AT KONYA SAHİP ATA FOUNDATION MUSEUM

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Konya/Türkiye.
mchetinaslan@selcuk.edu.tr

Abstract

Various works which were gathered from Konya region are exhibited at Sahip Ata Museum. There are also metal works among various works divided into some groups such as wood, carpet, rugs, manuscripts, archive documents, calligraphy, stone, tiles and plaster. Candlesticks have a special significance in metal works in terms of both number and quality. In this study, 19 candlesticks with inscriptions of donation among 48 candlesticks on the exhibition at the museum will be discussed. Beside their usage at homes they were also used at mosques, tombs, dargahs, dervish lodges and other structures. Apart from lighting they gained symbolic meanings and one of the finest examples of metal work. But the candlesticks that we study are generally simple and were designed for function. The candlesticks were taken under protection by bringing from mosques, masjids and dargahs around Konya. These candlesticks, made from brass and copper are dated to the second half of the 19th century. On the candlesticks, there are simple texts (waqfiyah) which answered the questions such as Who donated? When and where was it donated?

The Candlesticks discussed in this article, will be introduced and will be evaluated according to the methods and techniques of Art History. Also the waqfiyahs on the candlesticks will be read and the information they contain will be presented. Thus, it's aimed to contribute to works in future both in the History and History of Art fields.

Key Words

Candlestick, Lightening, Waqfiyah, Metal Art, Sahip Ata Foundation Museum

GİRİŞ

Konya Sahip Ata Vakıf Müzesi 2006 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir müze olarak kurulmuştur. Müze binası, Selçuklu döneminin ünlü devlet adamı el-Hac Ebubekir zâde Hüseyin oğlu Sahip Ata Fahreddin Ali'nin 656-682/1258-1283 tarihinde inşa ettirdiği cami, türbe, hanikâh, çifte hamam, çeşme ve dükkânlardan oluşan külliyesinin¹ hanikâhında yer almaktadır.

Konya çevresinden getirilen çeşitli eserlerin² sergilendiği müzede madeni ve ahşap eserler başta olmak üzere halı ve kilimler, yazma eserler, arşiv vesikaları, hat levhaları, taş, çini ve alçı eserler bulunmaktadır. Bu çalışmada Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde sergilenen 48 şamdandan üzerinde kim tarafından, hangi yapı için ve ne zaman vakfedildiğini gösteren yazıları yani vakıf bilgileri bulunan 19 tanesi ele alınmıştır³.

Şamdanlar⁴ cami, türbe, dergâh, tekke ve zaviye gibi dini/sosyal işlevli yapılara vakfedilen halı, kilim, buhurdanlık gibi teberrükât eşyası arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir⁵. Nitekim günümüzde müzelerimizde tekke ve zaviyelerden getirilen ve bir aydınlatma aracı olmanın ötesinde sembolik özellikleri ile öne çıkan; çoğu zaman belli bir tarikatın simgeleri ile donatılmış halde çok sayıda şamdan bulunmaktadır⁶. Mimariyi tamamlayan ve zenginleştiren bir öge olarak şamdanların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile hem maden sanatımızın teknik ve süsleme zenginliği hem de sanat ve kültürümüzün derin bağlantılarının ortaya konulabilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca şamdanların kimler tarafından, hangi yapılara vakfedildiğinin tespiti de tarih çalışmaları için *şeriyeye sicili* ve *teberrükât defteri* gibi belgelerin desteklenmesine imkân sağlayacaktır⁷.

Bu makalede Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde hanikâhın ana eyvanındaki vitrinlerde sergilenmekte olan 19 tane şamdan, sanat tarihi yöntem ve tek-

¹ Sahip Ata Külliyesi için bkz. Akok, 1970: 5-22; Karamağaralı, 1982: 49-75; Önge, 1984: 281-292; Karpuz, 2009: 43-63.

² İslam hukukunda vakfedilen malın ev, dükkân, tarla vs. gibi gelir getiren mülk yani *akar* olması esastır. Bununla birlikte örf ve adetler dikkate alınarak bazı menkul malların da vakfedilmesinin uygun olduğu kabul görmüştür. Bu uygulama bireylerin küçük bağışlar şeklinde dahi olsa vakıflara katkı sağlamalarını temin etmeye yöneliktir (Sak, 2005: 144-145). Konumuzla oluşturan şamdanlar da bu düşünce ile vakfedilen eşyalardandır.

³ Müze envanterinde 15 numara ile kayıtlı Sultan Selim Camii'nden getirilen şamdan boyunluğunun üzerinde yazı ve bir tuğra olduğu görülmektedir. Ancak kısmen okunabilen yazı vakıf bilgisi olmadığı için bu şamdan boyunluğu çalışmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca çalışmada sadece sergide yer alan şamdanlar ele alınmış, müze deposunda yer alan şamdanlar ise çalışmanın dışında tutulmuştur.

⁴ Kişi ve kurumlar tarafından cami ve mescitlere bağışlanan eşyalar, teberrükât eşyası olarak tanımlanmaktadır. Şamdanlar da teberrükât eşyaları arasında büyük bir yaygınlık ve önem arz etmektedir (Teberrükât eşyaları için bkz. Çevrimli, 2013: 147-170).

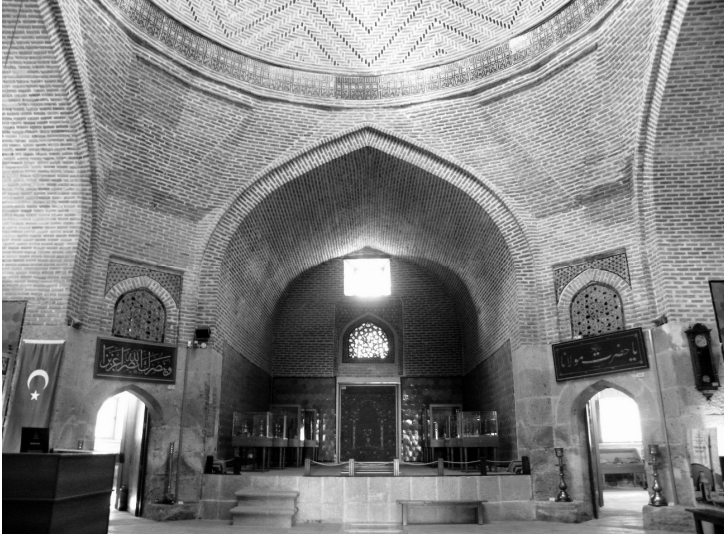
⁵ Karamağaralı, 1997: 1153, 1155.

⁶ Buyruk Akbaba, 2014: 384. Şamdanlardaki tarikat sembolleri ile ilgili olarak bkz. Gökteş, 1995.

⁷ Osmanlı Arşivinde şamdanlarla ilgili çok sayıda belge bulunmaktadır. Şamdan üretimi, tamaratı, satın alınması ya da hediye verilmesi/alınması gibi çeşitli konularda bu belgelerden şamdan çeşitleri, malzemesi, kullanım yerleri, kol sayısı, biçim özellikleri gibi konularda bilgi sahibi olmanın yanında şamdan ustaları ve şamdan kullanımı ile ilgili saray görevlileri hakkında da bilgilere ulaşmak mümkündür. Örnek olarak, saraylardaki mevcut şamdanlar ile yeniden imal edilen şamdanlar için bkz. BOA, Gömlek No: 12024, Fon Kodu: HH.d..

niklerine göre ele alınarak tanıtılacaktır. Şamdanlar tanıtıldıktan sonra üzerine kazıma olarak yazılmış olan vakıf kayıtları da de ayrıca değerlendirilecektir.

Fotoğraf 1: Konya Sahip Ata Müzesi'nde şamdanların sergilendiği ana eyvanın genel görünüşü.

SAHİP ATA VAKIF MÜZESİ'NDE SERGİLENER VAKIF ŞAMDANLAR⁸

Arapça ışığı, nuru ifade eden “*şem*” kelimesi ile Farsça “*dan*” ekinden oluşan ve “*mumluk*” anlamına gelen şamdan, en yalın anlamıyla üzerine mum yerleştirilen bir aydınlatma aracıdır⁹. Kaide, gövde, boyun, kol/dal gibi çeşitleri bölümlerden oluşan şamdanlar makas/külâh¹⁰, mumluk/hokka, pul, sofr/kaide tablası gibi yardımcı elemanlarla birlikte kullanılmaktadır¹¹. Şamdanların biçim ve kullanım alanlarına bağlı olarak mihrap şamdanı, ayaklı şamdan, el şamdanı, duvar şamdanı, orta şamdan, kollu şamdan ve taht şamdanı¹² çeşitleri olduğu gibi yapımda kullanılan malzemeye bağlı olarak gümüş, toprak ya da piriç şamdan gibi adlandırılanları da bulunmaktadır¹³.

⁸ Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde çalışmamıza imkân sağlayan Sanat Tarihçi Gökhan Bilgin başta olmak üzere müze çalışanlarına teşekkür ederim.

⁹ Arseven, 1952: 1862-1863; Anonim, 1998: 27.

¹⁰ Levni tarafından resimlenen 1720 yılındaki sünnet şöleninin anlatıldığı Surname-i Vehbi'nin genel olarak 1729/30'da tamamlandığı kabul edilmektedir. Eserde esnaf alayının geçit töreninde ellerinde çan gövdeli şamdan ve şamdan makası taşıyan iki kişi sahnenin ön tarafında yerini almıştır (Atıl, 1999: 148; Surname-i Vehbi, Topkapı Sarayı Müzesi A. 3593, 130a).

¹¹ Arseven, 1952: 1863; Pakalın, 1983: 307-308; Sözen-Tanyeli, 1986: 225.

¹² Taht şamdanı için bkz. BOA, Gömlek No: 10405, Fon Kodu: TS.MA.d..

¹³ Pakalın, 1983: 307; Bozkurt, 2010: 329.

Şamdanların ele alındığı bu bölümde aynı bilgilerin tekrar edilmemesi için benzer biçim ve boyuttaki şamdanlar gruplar halinde ele alınmış ve ayrı tanımlamalar yapılmamıştır. Ancak başta vakıf bilgileri olmak üzere gerekli durumlarda farklı özellikler açıklanmıştır.

Şamdan No: 1 (Fotoğraf: 2-3, Çizim: 1), 2 (Fotoğraf: 4-5)

Müze Envanter No: 5, 6

Geldiği Yer: Konya Şeyh Ebü'l-Vefâ Camii¹⁴

Dönem/Tarih: 1285/1868-69

Vakıf Kaydı: Her iki şamdanın da kaideleri üzerinde kazıma tekniğinde yazılmış beşer satırlık vakıf kayıtları bulunmaktadır. Vakıf bilgileri dalga motifli iki çizgi ile çerçeve içerisine alınmış ve *sene* ibaresinin sonundaki *he harfi* uzatılarak sonsuzluk/saadet düğümü şeklinde verilmiştir. Vakıf kaydı şöyledir:

Şeyh Vefa Hazretlerinin Evkâf-ı Şeriflerinden

Konya civarında Meram nâm mahallede bulun-

Cami-i Şerife Hacı Sami Efendinin

büyük kerimesi Fatma Müüşide Hanımın
hayratıdır. Sene 1285

شیخ وفا حضر تریفہ لریدن

قونیہ جوارندہ مرام نام محلده بولنان

جامع شریفہ حاجی صامی افندیگ

بیوک کریمہ سی فاطمہ مرشدہ حاتمک

حیرائیدر سنہ ۱۲۸۵

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Tornada işleme, dövme ve döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: Kademeli olarak daralan kaidenin 28 cm çapındaki tabanını 2,5 cm yüksekliğindedir. 22,5 cm yüksekliğindeki kaidenin bu taban üzerindeki "S" görünümlü ikinci kademesi, üzerinde vakıf kaydının yer aldığı boyun bölümüne geçişi sağlamaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan silindirik boyun bölümünün üzerinde ise dışa taşkın armut şekilli bölüm yer almaktadır. Kaide, gövdeye geçişi sağlayan bir bilezikle sonlanmaktadır.

Kaideye yivlerle bağlanan 43,5 cm yüksekliğindeki gövde ince bir boyun ile başlamakta, şişkin bir boğumun ardından aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişlemekte ve bir boyun ile geçilen lale biçimli mumlukla sonlanmaktadır.

¹⁴ Şeyh Ebü'l-Vefâ Cami, Meram İlçesi, Dere Caddesi üzerinde, Cemal Ali Dede Mescid ve Türbesinin batısında yer almaktadır. Cami ile ilgili 864/1459, 875/1474, 879/1474 ve 885/1480 tarihli vakfiyeler bulunmakla birlikte günümüzdeki cami, 1850 yılında inşa edilmiştir (Vakfiyeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Konyalı, 1997: 552-561).

Şamdan No: 3 (Fotoğraf: 6-7, Çizim: 2), 4 (Fotoğraf: 8-9)

Müze Envanter No: 7, 8

Geldiği Yer: Konya Hacı Hüseyin Ağa Camii¹⁵

Dönem/Tarih: 1312/1894-95

Vakıf Kaydı: Şamdanların kaideleri üzerinde yer alan vakıf kayıtlarından ilki üç satır, ikincisi ise iki satırdan oluşmaktadır. Vakıf kayıtlarının çevresinde noktalar ile yapılmış çerçeveler ve iki yanda şemse motifleri yer almaktadır.

İlk şamdanın vakıf kaydı şöyledir:

Dolap Mahallesinin Büyük Cami-i Şerifine طولاب محله سنك بيوك جامع شريفه
Timşi-zâde Mustafa Efendinin validesi Fatıma طمشی زاده مصطفى افندنگ والده سی فاطمه خاتونك
Hatun وقندر سنه ۱۳۱۲

vakıftır. Sene 1312

İkinci şamdanın vakıf kaydı şöyledir:

Dolap Mahallesinin Büyük Cami-i Şerifine طولاب محله سنك بيوك جامع شريفه
Timşi-zâde Mustafa Efendinin vakıftır. Sene ۱۳۱۲ طمشی زاده مصطفى افندنگ وقندر سنه ۱۳۱۲
1312

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: İki şamdan da kaide, gövde ve mumluk bölümlerinden oluşmaktadır. Kademeli olarak daralan kaidenin 25 cm çapındaki tabanı 1 cm yüksekliğindedir. 10 cm yüksekliğindeki kaidenin bu taban üzerindeki içbükey silmeli ikinci kademesinden, üzerinde vakfiye metninin yer aldığı üçüncü kademeye geçilmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru daralan silindirik boyun bölümü ile kaide sonlanmakta ve gövde başlamaktadır.

Kaideye yivlerle bağlanan 56 cm yüksekliğindeki gövde alt ve üst kısımda hafifçe şişkin olarak verilmiştir. Üzeri ince yivlerle hareketlendirilen gövde konik bir tepeliğin ardından geçilen lale biçimli mumluk kaidesi ile sonlanmaktadır. Dökümden yapılmış bağımsız haldeki 12 cm çapındaki mumluk, bu kaide üzerine oturmaktadır.

¹⁵ Karatay İçeşi, Duraktaklıh Caddesi ile Hekim Beşir Çelebi Sokağının birleştiği köşede Hacı Hüseyin Ağa Camii isimli bir yapı bulunmaktadır. Ancak yapının herhangi bir tarihi özelliği bulunmamaktadır. Şamdanların vakfedildiği Dolap Mahallesinin Büyük Cami-i Şerifi ise günümüzde Hacı Veyis Camii adıyla bilinmektedir (Çetinbaşlan, 2012: 93). Arşiv kayıtlarında Dolap Camii ve Üveys Camii isimleri ile geçen yapının 1231/1816 yılında yapıldığı ve 1949-50 yılında Veyis-zade Mustafa Efendi (Kuruç) öncülüğünde mahalle halkı tarafından onarıldıktan sonra Hacı Veyis Camii adı ile anılmaya başlandığı anlaşılmaktadır (Altun, 2009: 44-47). Söz konusu şamdanların bu yapıdan Hacı Hüseyin Ağa Camii'ne, oradan da müzeye intikal etmiş olması muhtemeldir.

Şamdan No: 5 (Fotoğraf: 10-11, Çizim: 3), 6 (Fotoğraf: 12-13)

Müze Envanter No: 11, 12

Geldiği Yer: Konya Namık Paşa Camii¹⁶

Dönem/Tarih: 1287/1870-71

Vakıf Kaydı: Her iki şamdanın da kaideleri üzerinde ikişer satırlık vakıf kayıtları yer almaktadır. İlk şamdan Hacı Mehmed Ağa'nın ikincisi ise eşi Elmas Hatun'un vakfidır. Vakıf kayıtları şu şekildedir:

Dağlı Kerim'in Hacı Mehmet Ağanın

داغلی کریمیک حاجی محمد اغانک

Dolappare cemaati mescidine vakfidır. Sene

طولاب پار جماعتی مسجینه وقدر سنه ۱۲۸۷

1287

Dağlı Kerim'in Hacı Mehmet Ağanın zevcesi

داغلی کریمیک حاجی محمد اغانک زوجسی الماص

Elmas

خاتونک طولاب پار جماعتی مسجینه وقدر سنه ۱۲۸۷

Hatunun Dolappare cemaati mescidine vakfidır.

Sene 1287

Malzeme: Piriñç

Yapım Tekniği: Tornada işleme, dövme ve döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: Aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan kaidenin 23 cm çapındaki tabanı 2 cm yüksekliğindedir. İçbükey bir silme ile sonlanan taban üzerinde yer alan silindirik boyun bölümü aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Vakıf kaydının yer aldığı bu kademenin üzerinde yine benzer şekilde yapılmış üçüncü ve daha kısa tutulmuş dördüncü kademe ile kaide sonlanmaktadır. Kaide kademelerinin aralarındaki geçişlerde ince silmelerle birleşme yerleri gizlenmiştir.

13 cm yüksekliğinde kaideye yivlerle oturtulan 61,5 cm yüksekliğindeki gövde bilezik ve çeşitli çap ve biçimlerde yapılmış boğumlardan oluşmaktadır. İkinci büyük boğumun üzerinde başlayan aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bölümün üzerinde hatları vurgulanarak verilmiş lale biçimli mumlukla gövde sonlanmaktadır.

Şamdan No: 7¹⁷ (Fotoğraf: 14-15, Çizim: 4)

Müze Envanter No: 17

¹⁶ Karatay İlçesi'nde Dolappare Caddesi üzerinde yer alan Namık Paşa Camii kitabesine göre 1306/1888 tarihinde inşa edilmiştir. Şamdanlar her ne kadar Namık Paşa Camii'nden müzeye getirilmiş olsa da vakıf kayıtlarında "Dolappare cemaatine" vakfedildikleri belirtilmektedir. Nitekim şamdanların 1287/1870-71 tarihinde vakfedildiği de göz önünde bulundurulduğunda şamdanların Namık Paşa Camii ile aynı yerdeki ya da yakınlardaki başka bir mescide vakfedildiği anlaşılmaktadır.

¹⁷ Müze teşhirinde yer alan 16 envanter numaralı şamdan, incelediğimiz şamdan ile aynı biçim özelliklerine sahip olup, Keçeciler Camiinden getirilmiştir. Ancak üzerinde vakıf kaydı olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Aynı biçim özellikleri sahip Alaeddin Camiinden getirilen 38 ve 40 envanter nolu piriñç şamdanlar da üzerlerinde vakıf kaydı olmadığı için çalışma dışında tutulmuştur.

Geldiği Yer: Konya Sultan Selim Camii¹⁸

Dönem/Tarih: Osmanlı

Vakıf Kaydı: Kaidenin üst kısmında gövdeyi bütünüyle dolanan ince çizgiler arasında oldukça girift bir şekilde adeta tuğra gibi istiflenen vakıf kaydının sağ tarafına küçük daire şekilli motifler işlenmiştir¹⁹. Kazıma tekniğinde işlenen vakıf kaydı şu şekilde okunmaktadır:

Sahib-i Vakf Şeyh Abdurrahman Efendi

صاحب وقف شيخ عبدالرحمن افندی

Malzeme: Bakır

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: Çan şeklinde biçimlendirilmiş şamdan, geniş bir tabana oturan kaide, silindirik gövde, uzun silindirik boyun ve mumluktan oluşmaktadır.

22 cm çapındaki tabandan dışbükey bir silme ile gövdeye geçilmektedir. Vakıf kaydının metninin üzerine kazındığı gövde, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe daralmaktadır. 16,5 cm yüksekliğindeki gövdenin üst kısmı dışarı doğru genişlemekte ve eriyen mumların toplanacağı 14,8 cm çapında bir çanak oluşturmaktadır. Çanağın ortasından yükselen 17 cm yüksekliğindeki boyun bölümü, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen silindir şeklinde biçimlendirilmiştir. Boyun üzerinde bilezik biçimli boğumlara yer verilerek, hareket sağlanmıştır. Boyun bölümünden daha geniş olarak yapılmış olan 8,5 cm yüksekliğindeki ve 8 cm çapındaki mumluk silindirik biçimlidir.

Hem gövde ve boyun hem de mumluk bölümünde kazıma tekniğinde yapılmış ince şeritlere yer verilmiştir.

Şamdan No: 8 (Fotoğraf: 16-17), 9, 10 (Fotoğraf: 18-19, Çizim: 5), 11 (Fotoğraf: 20-21), 12 (Fotoğraf: 22-23, Çizim 6)

Müze Envanter No: 19, 20, 21, 22, 23

Geldiği Yer: Konya Şeref Şirin Mescidi²⁰

Dönem/Tarih: 1284/1867-68

¹⁸ Konya Sultan Selim Camii'nin genel olarak 2. Sultan Selim tarafından 1567 yılında inşa ettirildiği kabul edilmektedir (Külliye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Konyalı, 1997: 528-535; Karpuz, 2009: 64-74).

¹⁹ Konya Etnografya Müzesi'nde yer alan çan gövdeli bir şamdanın gövdesinde tuğra şeklinde istiflenmiş vakıf kaydı bulunmaktadır (Envanter No: 3530). İncelediğimiz şamdanla benzer biçimde yapılmış olan eserin vakıf kaydında da tarih belirtilmemiştir. Tuğra şeklinde işlenmiş yazıları farklı alanlarda görmek mümkündür. Örneğin İstanbul Sultan Ahmed Camii'nin avlu sütun bileziklerinde düz yazı ve tuğra şeklinde istiflenmiş "*Sahib-i hayr Sultan Ahmed Han*" yazısı farklı tarihlerle tekrarlanmıştır (bkz. Duran, 1998: 139).

²⁰ Karatay İlçesi'nde Konya Hükümet Konağı'nın kuzeydoğusunda aynı adlı sokakta yer alan yapının inşa tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak mescidin şamdanların vakfedildiği 1284/1867-68 tarihinden önce inşa edilmiş olması muhtemeldir.

Vakıf Kaydı: Şamdanların beşinde de kaide üzerinde iki yanda yaprağa benzer birer bitkisel motifle çerçevelenmiş halde kazıma tekniğinde hazırlanmış vakıf kaydı yer almaktadır.

Vakf-ı Mescid-i Şeref

وقف مسجد شریف

Şirin. Sene 1284

شرین سنه ۱۲۸۴

8 nolu şamdanın kaidesinin bir yüzünde diğer şamdanlarda bulunmayan “*Vakf Şeref*” ibaresi noktalar işlenmeden yarım bırakılmış, diğer yüzde ise vakıf bilgisi tam olarak verilmiştir.

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Tornada işleme, dövme ve döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: Gövdeye göre oldukça yüksek olarak verilen 8 cm yüksekliğindeki kaidenin 17,5 cm çapındaki tabanı 2,5 cm yüksekliğindedir. Kademeli olarak daralan kaidenin bu taban üzerindeki dış bükey silmeli ikinci kademesinde vakıf kaydı yer almaktadır. “S” görünümlü üçüncü kademe aşağıdan yukarıya doğru daralan boyun bölümüne geçişi sağlamaktadır. İki kademeli boyun bölümünden kaideye yivlerle bağlanmış gövdeye geçilmektedir.

İnce bir boyun ile başlayan 34 cm yüksekliğindeki gövde, şişkin bir boğum ile devam etmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen gövde ince bir boyunla geçilen lale biçimli mumlukla sonlanmaktadır. İki parça halinde hazırlanıp daha sonra birleştirilen gövdenin üzerinde yatay çizgilerle hareket sağlanmıştır.

Aynı biçim özelliklerine sahip beş şamdan arasında özellikle kaide ve gövdedeki yatay silmeler arasında bazı ufak farklar vardır²¹. Ancak kullanım ve korunma şartlarına bağlı olarak bazı değişiklikler de oluşmuştur. 10 numaralı şamdanın gövdesinde ufak çatlaklar oluşmuşken, hepsinin kaidelerinde değişen oranda çöküntüler ve yer yer aşınmalar da görülmektedir.

Şamdan No: 13 (Fotoğraf: 24-25, Çizim: 7), 14 (Fotoğraf: 26-27)

Müze Envanter No: 24, 26

Geldiği Yer: Konya İç Karaaslan Mescidi²²

Dönem/Tarih: 13 (1278/1861-62), 14 (1276/1859-60)

Vakıf Kaydı: Her iki şamdanın da kaidesinde kazıma tekniğinde işlenmiş ikişer satırlık birer vakıf kaydı yer almaktadır. Söz konusu vakıf kayıtları

²¹ İncelediğimiz beş şamdanın benzer biçim ve form özelliklerine sahip pek çok örneğini çeşitli müze ve koleksiyonlarda görmek mümkündür. Ayaklı şamdanlar içerisinde sadeliği ile dikkat çeken bu form klasik bir tiptir (19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen benzer bir örnek için bkz. Belli-Kayaoğlu, 1993: 110. Ayrıca bkz. Konya Etnografya Müzesi Envanter No: 3504, 3519 [tarihsiz], 3526 [1280/1864]).

²² Karatay İlçesi'nde İsmet Paşa İlkokulu'nun batısında yer alan mescit, 13. yüzyıla tarihlenmektedir (Bkz. Konyalı, 1997: 401-403; Karpuz, 2009: 176-178).

rında iki fark vardır. Birincisi 13 numaralı şamdan 1278 tarihli, 14 numaralı şamdan ise 1276 tarihlidir. İkinci fark ise 13 numaralı şamdanda vakıf kaydı kaidenin alt kısmındaki sekizgen bölüm üzerine, 14 numaralı şamdan da ise sekizgen bölümün üzerindeki dışa taşkın kademe üzerine kazanmıştır. Vakıf kaydı şöyledir:

*Minvâlcî*²³ *Hacı Mehmed Ağanın Kara*

منوالجی حاجی محمد اغانک قره

Aslan Mahallesi Mescidine vakıftır. Sene ۱۲۷۸ میلادی سنه ۱۲۷۸
1278/1276

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: Dört uzun, dört kısa kenarlı sekizgen bir taban ile başlayan 4,5 cm yüksekliğindeki kaide, dış bükey ve iç bükey silmeli birer kademe ile devam ederek konik bir boyun ile sonlanmaktadır.

Yivlerle kaideye bağlanan 26,5 cm yüksekliğindeki gövde dışa taşkın bir tabanla başlamakta ve ince bir boyun ile devam etmektedir. Kademeli olarak genişleyen gövde yatay düz bir silme ile daralmakta ve boğumlar yaparak üzeri düz bir ağızlık ile sonlanan silindirik mumlukla sonlanmaktadır.

Şamdan No: 15²⁴ (Fotoğraf: 28-29, Çizim: 8)

Müze Envanter No: 37

Geldiği Yer: Konya Keçeciler Camii²⁵

Dönem/Tarih: Osmanlı

Vakıf Kaydı: Kaide üzerinde hafifçe kabartılmış bir şeridin altında yer alan vakıf kaydı kazıma tekniğinde işlenmiştir. Metin aşağıdaki şekilde okunmaktadır:

*Vâkıf-ı sâlikin-i*²⁶ *Mevlana Selim ibni Mustafa*

واقف سالکین مولانا سلیم ابن مصطفی

Malzeme: Pirinç

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kazıma

²³ Minvâlcî kelimesi, "çulhaların tezgâh âletlerinden üstüne bez sardıkları ağaç" anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu, 2012: 757).

²⁴ Müze teşhirinde yer alan 35 ve 36 envanter numaralı şamdanlar, incelediğimiz şamdan ile aynı biçim özelliklerine sahip olup (36 envanter numaralı şamdan aynı biçimde fakat daha küçük boyutlu), Keçeciler Camiinden getirilmiş olmakla birlikte; üzerlerinde vakıf kaydı olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

²⁵ Karatay İlçesi'nde aynı isimli cadde üzerinde yer alan mescit, 1325/1905-06 tarihinde aynı yerdeki harap olan yapının yerine inşa edilmiştir (Çetinaslan, 2013: 138). Şamdanın üzerinde vakfedildiği yapının adı belirtilmediği dikkate alınarak, şamdanın başka bir yapıdan buraya getirilmiş ve daha sonra müzeye aktarılmış olma ihtimali gözardı edilmemelidir.

²⁶ Metinde "sâlikin" şeklinde yazılmış olan kelime muhtemelen "L (lam)" harfi atlanmıştır. Bir tarikata veya mesleğe bağlanmış olanlar anlamına gelen "sâlikin" kelimesi metne daha uygun olup, cümle "Mevlâna'nın yolundan giden (mürîd) Mustafa oğlu Selim'in vakfı" şeklindedir (Sâlikin kelimesi için bkz. Devellioğlu, 2012: 1072).

Eserin Tanımı: Çan şeklinde biçimlendirilmiş şamdan, geniş bir tabana oturan kaide, silindirik gövde, uzun silindirik boyun ve mumluktan oluşmaktadır.

20 cm çapındaki tabandan dışbükey bir silme ile gövdeye geçilmektedir. Vakıf kaydı taban ile dışbükey silme arasına kazınmıştır. Kaidenin vakıf kaydının sağında kalan bir bölümü kırıktır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe daralan 15,3 cm yüksekliğindeki gövdenin üst kısmı dışarı doğru genişlemekte ve 13,4 cm çapında bir çanak oluşturmaktadır. Gövdenin iki yanında yer alan kulplardan bir tanesi kırıktır. Çanağın ortasında yer alan 13,1 cm yüksekliğindeki boyun bölümü bir bilezikle gövdeye birleştirilmiştir. Gerek boyun bölümü gerekse 9,6 cm yüksekliğindeki mumluk sekiz cepheli olarak verilmiştir. Bileziğin üzerine yerleştirilen boynun alt kısmı sekizgen prizma olarak dışa taşkın bir halde verilen mumluğu taşımaktadır. Gövdeye ince bir boyunla bağlanan mumluk lale motifi şeklindedir. Lale motifinin yapraklarından sadece ikisi tam olarak günümüze ulaşabilmiştir.

Hem gövde hem de boyun bölümünün alt kısımlarında kazıma tekniğinde yapılmış ince şeritlere yer verilmiştir.

Şamdan No: 16 (Fotoğraf: 30-31), 17 (Fotoğraf: 32-33, Çizim: 9)

Müze Envanter No: 41, 42

Geldiği Yer: Konya Şems-i Tebrizî Camii²⁷

Dönem/Tarih: 1309/1891-92

Vakıf Kaydı: Her iki şamdanın vakıf kaydı da kare kaidenin üzerindeki yüksek daire şeklindeki bölümde yer almaktadır. Kazıma tekniğinde işlenen vakıf kayıtları ikişer satır halinde düzenlenmiştir. Söz konusu şamdanlardan ilki Halil Rıza Dede'nin ikincisi ise Hacı Ahmed Şükrü Dede'nin vakfıdır. Vakıf kayıtları şu şekilde okunmaktadır:

Hazreti Şems Dergâhu Şeyhi

حضرت شمس درگاهى شیخی

Halil Rıza Dedenin vakfıdır. Sene 1309

خلیل رضا دده نك و قییدر سنه ۳۰۹

Şems Dedeşi el-Hac Ahmed

شمس دده سى الحاج احمد

Şükrü Dedenin vakfıdır. Sene 1309

شكرى دده نك و قییدر سنه ۳۰۹

Malzeme: Piriç

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

²⁷ Karatay İlçesi'nde Şems Caddesi üzerinde Şerafeddin Camii'nin kuzeyinde geniş bir park içerisinde yer almaktadır. Günümüzde cami ve türbeden ibaret olan Şems-i Tebrizi Zaviyesi, genel olarak 15. yüzyıla tarihlenen bir Mevlevi zaviyesidir (Konyalı, 1997: 935-945; Karpuz, 2009: 274-277).

Eserin Tanımı: 17x17 cm ölçülerindeki kare bir taban ile başlayan 10 cm yüksekliğindeki kaide, daire biçimli bir kademe ile devam etmektedir. Vakıf kaydının kazındığı daire biçimli kademelerin üst kısmı konik bir şekilde daralmakta ve kaide sonlanmaktadır.

Kaideye bir bilezikle birleştirilen 54,5 cm yüksekliğindeki gövde alt ve üstte daralmakta ortanın biraz altında genişleyerek eliptik bir şekil almaktadır. İki kademeli boyunla hareketlendirilen gövde aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir mumluk kaidesi ile sonlanmaktadır. Dökme tekniğinde bağımsız bir eleman olarak yapılmış 11,5 cm çapındaki mumluk, mumluk kaidesine oturan bir çanakta ibarettir.

Şamdan No: 18 (Fotoğraf: 34-35, Çizim: 10), 19 (Fotoğraf: 36-37)

Müze Envanter No: 44, 45

Geldiği Yer: Konya Pir Esad Kabasakal Camii²⁸

Dönem/Tarih: 1307/1889-90

Vakıf Kaydı: İki şamdanında kaidesi üzerinde birer satır halinde oldukça bozuk bir yazı ile işlenmiş birer vakıf kaydı yer almaktadır. Kazıma tekniğinde hazırlanan metinlerden ilki Terzi Hacı Mehmet Ağa'ya, ikincisi ise Hasan Ağa'nın zevcesi Fahr-ün Nisa Hatun'a aittir. Vakıf kayıtları şöyledir:

Terzi Hacı Mehmet Ağanın Kabasakal Mahallesi Mescid-i Şerifine vakfı. Sene 1307

ترزی حاجی محمد اغانك قباصاقل محله سی مسجد شریفنه وقف سنه ۱۳۰۷

Kabasakalın Hasan Ağanın zevcesi Fahr-ün Nisa Hatunun Mescid-i Şerifine vakfı. Sene 1307

قباصاقلک حاجی حسن اغانك زوجہ سی فخر نیسا خاتونك مسجد شریفنه وقف سنه ۱۳۰۷

Malzeme: Piriç

Yapım Tekniği: Tornada işleme, dövme ve döküm

Süsleme Tekniği: Kazıma

Eserin Tanımı: İki şamdandan ilki 23 cm çapında ikincisi ise 19 cm çapında birer kaideye sahiptir. Kademeli olarak daralan kaidelerin çapları arasındaki fark yüksekliklerine de yansımakta ve iki kaide arasında 3 cm lik bir yükseklik farkı oluşmaktadır. Şamdanların gövde ve mumlukları ise aynı şekilde biçimlendirilmiştir.

Aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan kaidenin 23 cm çapındaki tabanı 2,2 cm yüksekliğindedir. İçbükey bir silme ile sonlanan tabandan üzerinde vakıf kaydının yer aldığı "S" görünümlü bir kademe ile silindirik boyun bölümüne geçilmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru daralan silindirik boyun bölümünün üzerindeki kısa bir kademe ile 10,5 cm

²⁸ Karatay İlçesi'nde Pir Esat Mahallesi, Mahmut Bey Sokağında yer alan mescidin adı, 1231/1816 tarihli belgelerde geçmektedir (Altun, 2009: 48-50).

yüksekliğindeki kaide sonlanmaktadır. 19 cm çapındaki tabana oturan 7,5 cm yüksekliğindeki ikinci kaide ise tabandan sonra gelen dışbükey silme ile farklılık göstermektedir.

Birbirine yivlerle bağlanan iki parçadan oluşan 55,2 cm yüksekliğindeki gövde yine yivlerle kaideye bağlanmaktadır. Gövde kaide, bilezik ve çeşitli çap ve biçimlerde yapılmış boğumlardan oluşmaktadır. Gövdenin üçte birlik bölümünde yer alan büyük boğumun üzerinde başlayan aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bölümün üzerinde lale biçimli mumlukla gövde sonlanmaktadır. Mumluğun çevresine sonradan tenekeden 2,3 cm yüksekliğinde bir çerçeve yapılmıştır.

DEĞERLENDİRME

1. Malzeme ve Teknik: Şamdanlar pirinç, tunç, bakır, gümüş ve altın gibi çeşitli metal malzemelerin yanında çini, seramik ya da fildişi ve çeşitli ağaçlardan da yapılabilir²⁹. Çalışmamıza konu olan şamdanlardan bakırdan³⁰ yapılan bir tanesi (Şamdan No: 7) haricindeki diğerleri pirinçten³¹ üretilmiştir. Pirinçten üretilen şamdanlardan ise iki tanesi metalik renkli bir alayla nikelajlanmıştır (Şamdan No: 4-5).

Şamdanlar, maden sanatında uygulanan yapım ve süsleme tekniklerinin hemen hemen tamamının uygulandığı eserlerdir³². İncelediğimiz şamdanlarda yapım tekniği olarak tornada çekme³³, dövme³⁴ ve döküm³⁵ teknikleri kullanılmıştır. Kaidelerde tornada çekme ve dövme tekniği, gövdelerde ise döküm tekniği öne çıkmaktadır³⁶. Döküm tekniğinde birkaç parça halinde üretilen gövdeler yivlerle ya da kaynak yapılarak bir araya getirilmiştir. Gövde ve kaidelerin birleştirilmesinde de yine yivlerden, vida ve

²⁹ Pakalın, 1983: 307-308.

³⁰ İnsanoğlu tarafından ilk keşfedilen ve işlenen maden olan bakır, doğada hem doğal maden hem de cevher olarak bulunmaktadır. Altın ve gümüşten daha sert bir maden olan bakırın işlenebilmesi için ısıtılması ve ardından soğutularak ılık halde dövülmesi gerekir (Erginsoy, 1978: 10-12). Anadolu'da bakırcılığın gelişimi için bkz. Belli-Kayaoğlu, 1993.

³¹ Bakır ve çinkonun karıştırılması ile elde edilen pirinç alayını altın gibi sarı ve parlak renklidir. Çinko miktarının artırılması ile beyazlığı artan pirinç parlaklığı da azalmaktadır (Eruz, 1993: 19). Müzede sergide bulunan sadece bir şamdanın mumluğu üzerinde Osmanlıca olarak "pirinç" mührü vurulmuştur (Müze Envanter No: 34).

³² Maden sanatında uygulanan yapım ve süsleme teknikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erginsoy, 1978: 18-48; Eruz, 1993: 26-35.

³³ Yuvarlak madeni levhaların çömlekçi çarkı gibi sabit bir eksen etrafında döndürülmesi ile içi boş, yuvarlak eserler üretmeye tornada işleme ya da tornada çekme, bu teknikle üretilen eserlere de torna işi adı verilmektedir (Eruz, 1993: 29). Torna tezgâhi için bkz. Erginsoy, 1978: 28-29.

³⁴ Çeşitli şekil, boyut ve kalınlıktaki madeni levhaların çekiçlenerek şekillendirilmesine dövme tekniği adı verilmektedir. Bu işlem esnasında kütük, örs ve çeşitli şekil ev ağırlıkta çekiçler kullanılmaktadır (Erginsoy, 1978: 18-21).

³⁵ Potada eritilen madenin, istenilen biçimde çeşitli kalıplara dökülerek yapılmasına döküm tekniği denilmektedir. Dövme tekniğinde her bir parça usta tarafından çekiçlenerek şekillendirilirken, döküm tekniğinde istenen parçalar çok sayıda kalba bir defada dökülerek zamandan tasarruf edilebilmektedir (Erginsoy, 1978: 25-27; Eruz, 1993: 27).

³⁶ Sumame-i Humâyunda şamdan ustalarını gösteren sahnede lale gövdeli bir şamdan gövdesinin dövülerek biçimlendirilmesi gösterilmiştir. Minyatürden şamdanların gövde ve boyunlarının ayrı ayrı hazırlanarak daha sonra birleştirildiği anlaşılmaktadır (Bkz. Belli-Kayaoğlu, 1993: 109; Sumâme-i Humâyün, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1344, 159a).

somunlardan faydalanılmıştır. Bağımsız olarak yapılan mumluklar ise dö-
küm tekniğinde üretilmiştir (Şamdan No: 3-4, 16-17).

Gerek vakıf kayıtlarının yazımında ve çerçevenmesinde gerekse kaide
ve gövdelerde ince şeritlerin işlenmesinde ucu sivri çelik kalemlerle gerçek-
leştirilen kazıma tekniğinden yararlanılmıştır³⁷.

2. Form/Biçim: Osmanlı döneminde üretilen mihrap şamdanlarını form
ve süsleme özellikleri dikkate alınarak çan şamdanlar (ters havan ya da
içbükey gövdeli), ayaklı şamdanlar ve dilimli gövdeli şamdanlar olmak
üzere üçe ayırmak mümkündür³⁸. Bu sınıflandırmaya göre çalışmamıza
konu olan şamdanlardan ikisi ters havan ya da çan gövdeli (Şamdan No: 7,
15); diğerleri ise ayaklı şamdan tipindedir. Çan gövdeli iki şamdan İslam
sanatının erken dönemlerinden itibaren karşımıza çıkan şamdanların üslu-
bunu oldukça yalın bir halde devam ettirmektedir³⁹. Kaide, gövde, omuz,
boyun ve mumluk bölümlerinden oluşan bu şamdanlarda gövde ile boyun
arasında yer alan omuz dışarı taşırılmak yerine içe çökertilerek bir ça-
nak/damlalık oluşturulmuştur⁴⁰. 15 nolu şamdan sekiz cepheli boyun bölü-
mü ve lale biçimli mumluğu ile dikkat çekmektedir⁴¹.

İslam dünyasında günümüze ulaşan en erken tarihli şamdanlar ters ha-
van ya da çan şeklinde yapılmış olan şamdanlardır⁴². Bu tipteki şamdanları
gerek yurtiçi gerekse yurtdışındaki pekçok müze ve özel koleksiyonda
görmek mümkündür⁴³.

Ayaklı şamdanlar gövde ve kaide biçimlenişi, oran ve biçim özellikleri-
ne göre tablalı gövdeli ve boğumlu gövdeli olmak üzere ikiye ayrılmakta-
dır⁴⁴. Ancak incelediğimiz ayaklı şamdanların tamamı tablasız, farklı biçim
ve sayıda boğumlu gövdeli olarak biçimlendirilmiştir. Bu şamdanlardan iki
tanesi sekizgen kaidelere (Şamdan No: 13-14), iki tanesi kare kaidelere sa-
hipken (Şamdan No: 16-17); diğer 15 şamdan daire şeklinde bir tabana

³⁷ Kazıma tekniğinde ucu sivri çelik kalemlerle motif ve yazılar madenin yüzeyine kazınır ve açılan yivlerin içerisindeki maden kalıntıları kesilerek temizlenir (Erginsoy: 1978: 33; Eruz, 1993: 31).

³⁸ Vardar, 1994: 165.

³⁹ Klasik dönem Osmanlı şamdanlarının form ve biçim özellikleri Memlük şamdanları ile yakın benzerlik içerisinde (Grabar, 1984: 3; Vardar, 2006: 36). Levni tarafından resimlenen Surname-i Vehbi 1700'lü yılların başında yaygınlık gösteren şamdan tiplerini ortaya koyması açısından önemli bir görsel belgedir. Eserde meslek kethüdalarından birinin takdim ettiği şamdan (79b) ve iki ayrı esnaf alayında elde taşınan ikişer şamdan (108a, 130a) çan gövdeli olarak biçimlendirilmiştir (Surname-i Vehbi, Topkapı Sarayı Müzesi A. 3593).

⁴⁰ Kaya, 2005: 159; Çevrimli-Burkan, 2007: 469.

⁴¹ Benzer biçim özelliklerine sahip bir şamdan İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 2668 envanter numarası ile kayıt altındadır Şamdanın kaidesinde Gonca Hatun tarafından 1120/1708-9 tarihinde Ayasofya Camiine vakfedildiği yazılıdır (Çağman, 1983: 257; E. 258; Belli-Kayaoğlu, 1993: 108-109).

⁴² Bozkurt, 2010: 329.

⁴³ Bkz. Çevrimli, 2007: 467-484; Dönmez, 2007: 1311-1317. Ayrıca İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi (Anonim, 1939) başta olmak üzere Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Bursa Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Müzesi, Konya Entografya Müzesi ve Konya Mevlâna Müzesi (Bakırcı, 2007) gibi Anadolu'daki pekçok müzenin aydınlatma araçları ve madeni eserler bölümlerinde hem çan gövdeli hem de ayaklı şamdan tipinde çok sayıda örnek sergilenmektedir.

⁴⁴ Vardar, 1994: 168.

oturmaktadır. Kaideler birkaç kademe halinde dışbükey, içbükey ve “S” görünümlü silmeler ile aşağıdan yukarıya doğru daralmakta ve gövdeye geçiş sağlanmaktadır.

Tek parça ya da iki parça halinde yapıлып yivli sistemlerle ya da kaynakla biraraya getirilen gövdeler genel anlamda aşağıdan yukarıya hafifçe genişleyen ve çanakla sonlanan meşale formunda yapılmıştır. Ancak sayısı değişen bilezik ve çeşitli çap ve biçimlerdeki boğumlar da gövdenin yüksekliğini belirlemektedir. İncelediğimiz şamdanlarda, şamdan sofrası/kaide tablası bulunmadığı gibi aynı zamanda hiç birinde gövdeden gelişen kollara da rastlanmamaktadır.

Bu tip şamdanların özellikle Osmanlı sanatının geç döneminde yaygınlaştığı ve camiler başta olmak üzere türbe, tekke-zaviye gibi yapılarda yaygın bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir⁴⁵. Şeref Şirin Mescidi'ne vakfedilen 1284/1867-68 tarihli beş şamdanın benzer biçim özelliklerine sahip örneklerini Gökyurt Çöğürçüler Mahallesi Mescidi ile İlyas Baba Tekkesi/Köyü Mescidi'nde görmek mümkündür⁴⁶.

3. Süsleme: Cami ve türbe gibi dini işlevli yapılar için üretilen şamdanlarda ayet, hadis ya da güzel sözlerin yer aldığı yazılar⁴⁷ ile bitkisel süsleme⁴⁸ öne çıkarken; saray ve özel konutlar için üretilen şamdanlarda ise figürlü süslemenin ağırlık kazandığı görülmektedir⁴⁹. Bununla birlikte özellikle Osmanlı sanatının geç dönemlerinde şamdanlardaki süslemelerin boğum ve bilezik gibi birimlerle sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Nitekim çalışmamıza konu olan şamdanlar genel anlamda sade örneklerdir. Oldukça sınırlı bir alanda görülen süslemeler doğrudan şamdanların biçim özellikleri ile ilgilidir. Kaide bölümlerinde aşağıdan yukarıya doğru daralmayı sağlayan kademeler, kaide ve gövdelerdeki ince çizgiler ile mumluk ya da mumluk kaidelerinin lale biçimleri süslemenin görüldüğü alanlardır.

Biçim özelliklerine bağlı bu süslemeler haricinde yazı ve çerçevelerde de bazı süsleme unsurlarına yer verilmiştir. Vakıf kayıtlarının kazıma ya da noktalama ile çerçeve içerisine alınması ya da çerçevelerin iki yanında yap-

⁴⁵ Osmanlı şamdanları klasik dönemde Selçuklu sanatının etkilerini yansıtırken, 17. yüzyılın sonlarından itibaren batı etkili yeni motif ve biçim özellikleri ortaya çıkmıştır (Vardar, 1994: 164). Ayaklı şamdanlar 18. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu'ndaki kaide ve gövdelerinde yer alan kazıma, kabartma ve çöktirme tekniklerinde yapılmış bitkisel süslemeli, aynı camiye vakfedilmiş ayaklı iki şamdan 1278/1862 tarihlidir (Eruz, 1993: 50-53; Envanter no: 2/40, 48).

⁴⁶ Gökyurt Çöğürçüler Mahallesi Mescidi'ne Söylemezoğlu Kadir Ağa tarafından vakfedilen şamdan 1293/1876 tarihli, İlyas Baba Tekkesi/Köyü Mescidi'ne Tellioğlu zevcesi Rükiye Hatun tarafından vakfedilen şamdan ise 1288/1871 tarihlidir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Bozkurt, 2015: 10, 20; Fotoğraf 8-9, 41-42).

⁴⁷ Devonshire, 1923: 275-276.

⁴⁸ Şamdanlarda klasik dönemden itibaren yaygın olarak kullanılan rumî ve kıvrım dallı bitkisel süslemelerin 18. yüzyıldan itibaren azaldığı görülmektedir (Vardar, 1994: 167).

⁴⁹ Çeşitli müzelerde sergilenen şamdanların üzerindeki mevsimleri tanımlayan figürlü kompozisyonların karşılaştırmalı bir değerlendirilmesi için bkz. Rice, 1954: 1-39.

rak/şemse motifleri kazınması bu tip süsleme özellikleridir. Ayrıca 1-2 nolu şamdanlarda gördüğümüz *sene* ibaresinin sonundaki *he harfinin* uzatılarak sonsuzluk/saadet düğümü şeklinde verilmesi yazı ve süslemeyi bir araya getirmektedir.

4. Vakıf Kayıtları⁵⁰: İncelediğimiz 19 şamdanın tamamındaki vakıf kayıtları Türkçedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında kullanılan gündelik dil ile hazırlanan vakıf kayıtları “eski yazı” olarak tanımlanan Osmanlıca alfabe ile yazılmıştır. Çalışmamıza konu olan şamdanların üzerinde yer alan metinlerde edebi metinlere yer verilmediği gibi hiçbirisinde *usta kitabesi* de bulunmamaktadır.

İncelediğimiz şamdanlardan iki tanesinde hangi yapıya vakfedildiği belirtilmemiştir (Şamdan No: 7, 15). İki şamdan Şems Dergâhı'na (Şamdan No: 16, 17), diğer şamdanlar ise Şeyh Vefa ve Dolap Mahallesi Büyük camileri ile Dolappare, Şeref Şirin, Kara Aslan Mahallesi ve Kabasakal mescidi olmak üzere Konya'nın çeşitli cami ve mescitlerine vakfedilmiştir.

Vakıfların kuruluş belgesi durumundaki vakfiyelerde vakıf kurucuları ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmemekle birlikte vâkıf hakkında kısa bilgiler yer almaktadır⁵¹. Şamdanlar üzerine kazınmış olan vakıf kayıtlarında da benzer bir durum söz konusudur. İncelediğimiz 19 şamdandan beş tanesinde şamdanların Şeref Şirin Mescidi'ne vakfedildiği belirtilmekle yetinilmiş, vâkıf ya da vâkıfların isimlerine yer verilmemiştir (Şamdan No: 8-12). Diğer şamdanlarda ise vâkıfların isimleri açık bir şekilde yazılmıştır. Kimlik bilgisi okunabilen 14 şamdandan beş tanesi kadın vâkıflar tarafından vakfedilmiştir (Şamdan No: 1-3, 6, 19). Bu oran kadınların sosyal hayattaki ağırlığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir⁵².

5. Tarihlendirme: Çalışmamıza konu olan 19 şamdandan sadece Konya Sultan Selim ve Keçeciler camilerinden müzeye getirilen ikisinde tarih bulunmamaktadır (Şamdan No: 7, 15). Üzerinde tarih bulunan en erken tarihli şamdan İç Karaaslan Mescidi'ne vakfedilmiş 1276/1859-60 tarihli şamdandır (Şamdan No: 14). En geç tarihli şamdanlar ise Dolap Mahallesi Büyük Camii'ne vakfedilmiş 1312/1894-95 tarihli iki şamdandır (Şamdan No: 7-8). Şamdanlardan 11 tanesi 19. yüzyılın üçüncü çeyreğine (Şamdan No: 1-2, 5-14), 6 tanesi ise 19. yüzyılın dördüncü çeyreğine tarihlenmektedir (Şamdan No: 3-4, 16-19).

⁵⁰ Konya Kadı Sicillerinde çeşitli vakfiye kayıtları yer almaktadır. Bu vakfiyelerde yapılara vakfedilen eşyalar arasında şamdanlara da rastlanmaktadır (Sak, 2012: 21, 27, 145, 150, 154)

⁵¹ Sak, 2005: 115.

⁵² 1650-1910 yılları arasında Konya şer'iye sicillerinden tespit edilen 311 vakfiyeden 282 tanesi erkek, 24 tanesi kadın ve beş tanesi ise erkek ve kadın birlikte kurulan vakıflardır (Sak, 2012: 216-217).

Müze envanter bilgilerinde Konya Sultan Selim Camii'nden getirildiği belirtilen şamdan tarihlendirmeye imkân sağlayacak kesin bir özellik göstermemektedir (Şamdan No: 7). Çan gövdeli bu şamdan, en erken şamdan tipleri arasında görülmekte ve hemen her dönemde de kullanılmaktadır. Şamdanın üzerinde yer alan vakıf kayıtlarında sadece vâkıfın ismine yer verildiği, vakfedilen yapı belirtilmediği için caminin inşa tarihinden yola çıkılarak yapılacak bir tarihlendirme de hatalı olabilecektir. Bu nedenle söz konusu şamdanı mevcut veriler ışığında Osmanlı dönemi eseri olarak kabul etmek en doğru yoldur. Keçeciler Camii'nden getirildiği belirtilen şamdanın ise boyun ve mumluğu lale biçimlidir⁵³ (Şamdan No: 15). Söz konusu lale biçimli boyun ve mumluğa sahip şamdanlar özellikle 16. ve 17. yüzyıllar başta olmak üzere Osmanlı sanatının son dönemine kadar yaygın bir kullanıma sahiptir⁵⁴. Bu nedenle söz konusu şamdanı 16. yüzyıldan sonraki zaman aralığına yerleştirmek uygundur.

SONUÇ

Mekânın aydınlatılmasını dolayısıyla Kur'an-ı Kerim tilaveti, dua ve namaz başta olmak üzere çeşitli ibadetlerin daha aydınlık bir ortamda gerçekleştirilmesini sağlayan şamdan ve kandiller sembolik unsurlar olarak mihrap ve seccadelere hatta mezar taşlarında bile yerini almıştır⁵⁵. Şamdan ve kandillerin ışık yayarak çevrelerini aydınlatmaları sebebiyle nurun-ışığın kaynağı olan Allah'ı işaret ettiği düşünülmektedir⁵⁶. Nitekim "*Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.*" ayeti bu duruma işaret etmektedir⁵⁷.

İslam maden sanatında günümüze ulaşan ilk örnekleri ters havan ya da çan şeklini andıran şamdanlar, özellikle Osmanlı sanatında değişik tip ve biçimlerde yapılmaya başlanmıştır⁵⁸. Osmanlı sanatının son döneminde

⁵³ 1584 tarihli Sumâme-i Humâyun'da şamdan yapan ustaların gösterildiği sahnede lale şamdanların biçimlendirilmesi ele alınmıştır (Bkz. Atasoy, 1997: 94; Belli-Kayaoğlu, 1993: 109; Sumâme-i Humâyun, Topkapı Sarayı Müzesi, H. 1344 v. 159a).

⁵⁴ Çağman, 1983: 257.

⁵⁵ Mezar taşlarındaki kandil ve şamdan motifleri için bkz. Kalfazade-Ertuğrul, 1989: 23-34; Çerkez, 2000: 338-365; Biçici, 2012: 637-661. Tire Yalınayak Camii şadırvanında taş malzemeden yapılmış aynalıkta musluğun iki yanında kaideli şamdanlar işlenmiştir (Biçici, 2013: 224; Fot.16, çiz.12).

⁵⁶ Kalfazade ve Ertuğrul 1989: 26.

⁵⁷ Kur'an-ı Kerim, Nur Suresi, 35. Ayet (Diyaret İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli, 2011: 388).

⁵⁸ Vardar, 2006: 36; Bozkurt, 2010: 329.

batıdan birçok şamdan getirilmiş⁵⁹; Osmanlı topraklarında batılı biçim ve süsleme özelliklerine sahip şamdanlar üretilmiştir. Çalışmamıza konu olan şamdanlardan ikisi geleneğe uygun olarak çan şeklinde bir gövdeye sahip olarak biçimlendirilmiştir. Bu şamdanlardan birisi lale formu boyun ve mumluğu ile Osmanlı döneminin özellikle 17. yüzyıl zevk anlayışının bir temsilcisidir. Diğer şamdanlar ise Osmanlı sanatının geç döneminde yaygın olarak görülen boğumlu gövdeli ayaklı şamdanlardır. Bu şamdanlar süslemelerinden ziyade üzerlerinde yer alan vakıf kayıtları ile öne çıkmaktadır.

Vakıf müzelerinin kurulması ile koruma altına alınan taşınabilir kültür varlıklarının incelenmesi sanat tarihi, tarih ve halk bilim başta olmak üzere pek çok bilimsel disiplin için eşsiz bilgi birikimlerinin ortaya konulmasını sağlayacaktır. Bu alana bir katkı yapmayı amaçlayan çalışmamızda Konya Sahip Ata Vakıf Müzesi'nde sergilenmekte olan 48 şamdandan üzerinde vakıf kayıtları bulunan 19 tanesi ele alınmıştır. Üzerlerinde tarih bulunan bu şamdanlar çeşitli müze ve koleksiyonlardaki benzer şamdanların tarihlendirilebilmelerine de imkân tanıyacak özelliktedir. Ayrıca şamdanlar üzerindeki tarihlerden yola çıkılarak vakfedildikleri mescitlerin inşa tarihleri hakkında fikir sahibi olabilmek de mümkündür.

⁵⁹ 1838 yılında İngiltere ve sonraki yıllarda diğer Avrupa devletleri ile imzalanan ticari anlaşmalar sonucunda İngiltere başta olmak üzere Avrupa ülkelerinden çeşitli cam eşyaların yanında kristal avize ve şamdanlar da ihraç edilmiştir (Anonim, 1998: 12-13. Bu konuda örnek bir belge için bkz. *Çırağan Sahilsarayı için Londra'ya sipariş edilen avize ve şamdanlar hakkında*. BOA, Tarih: 22/1869, Dosya No: 57, Gömlek No: 54, Fon Kodu: HR.TO.). Ayrıca çeşitli arşiv belgelerinde Avrupalı elçiler tarafından getirilen hediyeler arasında şamdanların da bulunduğu görülmektedir (bkz. *Huzur-ı hümayuna kabul edilen Lehistan elçisinin, hediye olarak takdim ettiği gümüş leğen, musluk, şamdan, ibrik ve saireye dair defter*. BOA, Gömlek No: 2404, Fon Kodu: TS.MA.d).

KAYNAKÇA

- Akok, Mahmut, “Konya’da Sahib Ata Hanikâh, Camiinin Rölöve ve Mimarisi”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: XIX/2, Ankara 1970, s. 5-22.
- Altun, Yusuf, *Konya’daki Geç Dönem Osmanlı Camileri*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009.
- Anonim, İstanbul Müzeleri, *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Rehberi*, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul 1939.
- Anonim, *Milli Saraylar Aydınlatma Araçları Koleksiyonu*, (Yayınlayan Prof. Dr. Erol Eti), TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, İstanbul 1998.
- Arseven, Celâl Esad, “Şamdan”, *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952, 1862-1863.
- Atasoy, Nurhan, *1582 Surname-i Hümayun, Dügün Kitabı*, Koçbank, İstanbul 1997.
- Atıl, Esin, *Levni ve Surname, Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü*, Koçbank, İstanbul 1999.
- Bakırcı, Naci, *Dergâh-ı Mevlâna Albümü, Âsitâne*, (Ed. Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük – Harun Yıldız), Rûmî Yayınları, İstanbul 2007.
- Belli, Oktay – Kayaoğlu, Gündâğ, *Anadolu’da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi*, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul 1993.
- Biçici, H. Kâmil, “İznik Müzesindeki Kandil ve Şamdan Motifli Mezar Taşları”, *Turkish Studies –International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Ankara 2012, s. 637-661.
- Biçici, Hür Kâmil, “Tire Yalınayak Cami Şadırvanında Bulunan Bezemeler”, *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS*, Volume 6, Issue 7, July 2013, s. 217-246,
- Bozkurt, Nebi, “Şamdan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Cilt: 38, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2010, s. 328-329.
- Bozkurt, Tolga, “Konya-Hatunsaray (Lystra) ve Çevresindeki Cami ve Mescitler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 55, 1, (Editör: Prof. Dr. A. Merthan Dündar), Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara 2015, s. 1-54.
- Buyruk Akbaba, Ayşe Nur, “Envanter ve Değerleme, Müzelerde Envanter ve Değerleme Üzerine Bir İnceleme”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2*, Ankara Winter 2014, p. 377-390.
- Çağman, Filiz (Sunu ve Katalog Metni), *Anadolu Medeniyetleri III Selçuklu/Osmanlı*, Topkapı Sarayı Müzesi İstanbul 22 Mayıs-30 Ekim 1983, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1983.
- Çerkez, Murat, “Eyüpsultan Mezarlıklarında Kandil Motifleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu, Tebliğler*, 28-30 Mayıs 1999, Eyüp Belediyesi, İstanbul 2000, s. 338-365.
- Çetinaslan, Mustafa, “Hacı Veyis Camii”, *Konya Ansiklopedisi*, Cilt: 4, Konya Kültür A. Ş., Konya 2012, s. 93.
- Çetinaslan, Mustafa, “Keçeciler (Selahaddin) Camii”, *Konya Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Konya Kültür A. Ş., Konya 2013, s. 138.
- Çevrimli, Nilgün – Burkan, Görkemli, “Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesindeki Bir Şamdan”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XXX, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2007, s. 467-484.
- Çevrimli, Nilgün, “Teberrükât Eşyalarının Evkâf’taki Serüveni”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XXXIX, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara Haziran 2013, s. 147-170.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2012.

- Devonshire, Ralph Lauren, "Some Mihrâb Candlesticks", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Vol. 43, No. 249 (Dec., 1923), Burlington Magazine Publications Ltd., pp. 270, 274-276.
- Dönmez, E. Emine Naza, "Amasya II. Bayezid Camii Şamdanları ve Üzerindeki Süslemelerin Dönemi İçindeki Üslup Birliği", *I. Amasya Araştırmaları (13-15 Haziran 2007)*, 2. Kitap, (Editör: Yrd. Doç. Dr. Yavuz Bayram), Amasya Valiliği Yayını, Amasya, s. 1311-1317.
- Duran, Remzi, "Selâtin Camilerindeki Avlu Sütunlarının Madenî Bileziklerine Hakkedilmiş Yazılar Üzerine", *D. E. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XI, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1998, s. 135-140.
- Erginsoy, Ülker, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi (Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978.
- Eruz, Fulya, *Konuşan Maden, Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993.
- Göktaş, Lütfiye, *Türk Sanatında Şamdanlar (Hacibektaş ve Mevlana Müzelerinde Yer Alan Çok Kollu Şamdanlar)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.
- Grabar, Oleg, "Reflections on Mamluk Art", *Muqarnas*, Vol. 2, The Art of the Mamluks, 1984, pp. 1-12.
- Kalfazade, Selda - Ertugrul, Özkan, "Kandil ve Kandilin Motif Olarak Anadolu Türk Sanatındaki Kullanımı Üzerine", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 5, İstanbul 1989, s. 23-34.
- Karamağaralı, Beyhan, "Türk Kültüründe Sanatkâr Üzerine", *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27 (Aydın Sayılı Özel Sayısı - III), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara Ocak 1997, s. 1153-1159.
- Karamağaralı, Haluk, "Sahib Ata Camii'nin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme", *Röle ve Restorasyon Dergisi*, Sayı:3, Ankara 1982, s. 49-75.
- Karpuz, Haşim, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları XXVII Dizi - Sayı 12, Ankara 2009.
- Kaya, Lütfiye Göktaş, "Taht ve Eğlence Sahneli Anadolu Şamdanları", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XIV-I, Nisan 2005, s. 157-191.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Ankara 1997.
- Melikian-Chirvani, Assadullah Souren, "Anatolian Candlesticks: The Eastern Element and the Konya School", *Rivista Degli Studi Orientali*, Vol. 59, Fasc. 1/4, Sapienza - Università di Roma, 1985, pp. 225-266.
- Önder, Mehmet, *Mevlâna Şehri Konya (Tarihi Kılavuz)*, Konya Turizm Derneği, Ankara 1976.
- Önge, Yılmaz, "Konya Sahib Ata Hankâhı", *Suut Kemal Yetkin'e Armağan*, Ankara 1984, s. 281-292.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1983.
- Rice, David Storm, "The Seasons and the Labors of the Months in Islamic Art", *Ars Orientalis*, Vol. 1 (1954), Freer Gallery of Art, Smithsonian Institution and Department of the History of Art, University of Michigan, pp. 1-39.
- Sak, İzzet, *Kadı Sicilleri Işığında Konya Yapılan Vakıflar (1650-1910)*, Konya Kültür A. Ş., Konya 2012.
- Sak, İzzet, *Şer'iyye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri (1650-1800)*, Kömen Yayınları, Konya 2005.

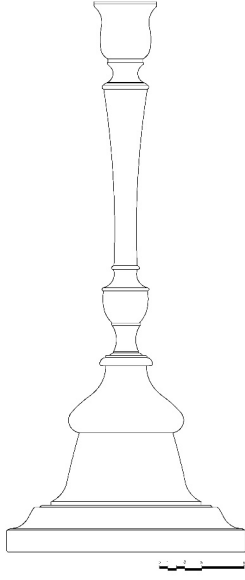
- Sözen, Metin – Tanyeli, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.
- Vardar, Kadriye Figen, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığında Maden İşleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, No: 18, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 2006, s. 25-54.
- Vardar, Kadriye Figen, *İstanbul'da 18. Yy. Osmanlı Mimarisinde Maden İşinin Kullanım Alanları Teknik ve Süsleme Özellikleri*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

GÖRSELLER

Fotoğraf 2:
1 nolu şamdanın genel
görünüşü.

Çizim 1: 1 nolu şamdanın
çizimi.

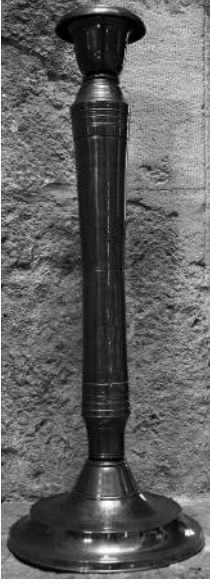
Fotoğraf 4:
2 nolu şamdanın genel
görünüşü.

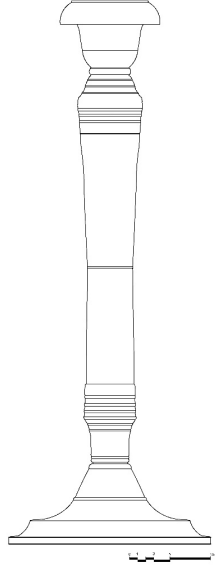
Fotoğraf 3: 1 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 5: 2 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 6:
3 nolu şamdanın genel
görünüşü.

Çizim 2: 3 nolu şamdanın
çizimi.

Fotoğraf 8:
4 nolu şamdanın genel
görünüşü.

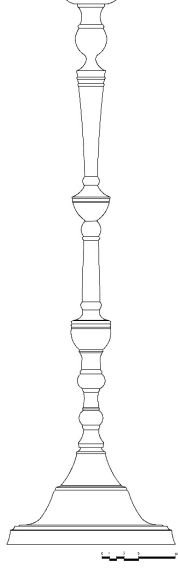
Fotoğraf 7: 3 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 9: 4 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 10:
5 nolu şamdanın genel
görünüü.

Çizim 3: 5 nolu şamdanın
çizimi.

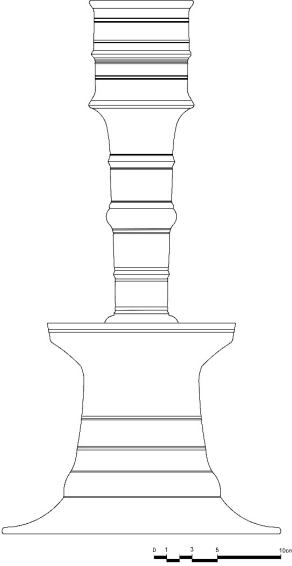
Fotoğraf 12:
6 nolu şamdanın genel
görünüü.

Fotoğraf 11: 5 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 13: 6 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Çizim 4: 7 nolu şamdanın çizimi.

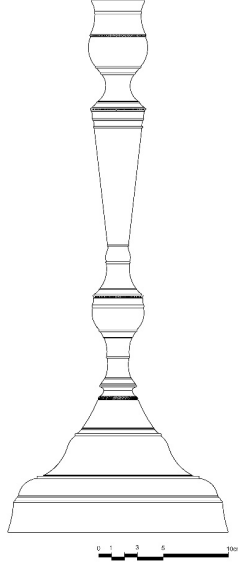
Fotoğraf 14: 7 nolu şamdanın genel görünüşü.

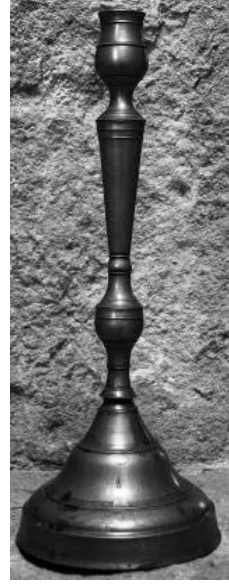
Fotoğraf 15: 7 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 16:
8 nolu şamdanın genel
görünüüü.

Çizim 5: 10 nolu şamdanın
çizimi.

Fotoğraf 18:
10 nolu şamdanın genel
görünüüü.

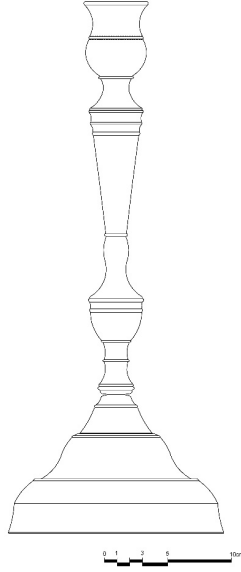
Fotoğraf 17: 8 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 19: 10 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 20:
11 nolu şamdanın genel
görünüşü.

Çizim 6: 12 nolu şamdanın
çizimi.

Fotoğraf 22:
12 nolu şamdanın genel
görünüşü.

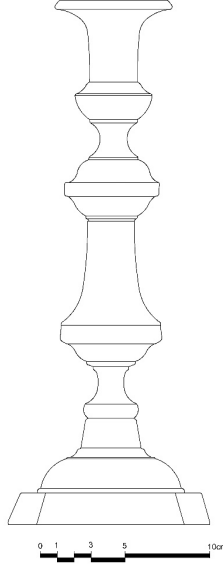
Fotoğraf 21: 11 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 23: 12 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 24:
13 nolu şamdanın genel
görünüü.

Çizim 7: 13 nolu şamdanın
çizimi.

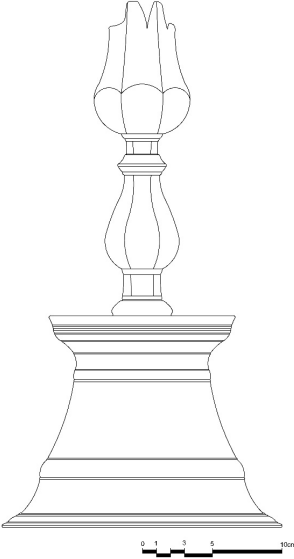
Fotoğraf 26:
14 nolu şamdanın genel
görünüü.

Fotoğraf 25: 13 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 27: 14 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Çizim 8: 15 nolu şamdanın çizimi.

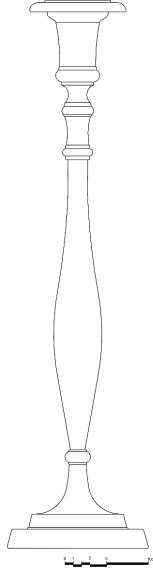
Fotoğraf 28: 15 nolu şamdanın genel görünüşü.

Fotoğraf 29: 15 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 30:
16 nolu şamdanın genel
görünüü.

Çizim 9: 17 nolu şamdanın
çizimi.

Fotoğraf 32:
17 nolu şamdanın genel
görünüü.

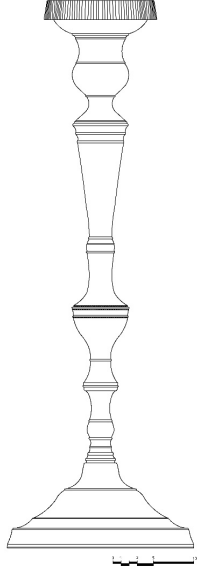
Fotoğraf 31: 16 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 33: 17 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 34
18 nolu şamdanın genel
görünüŧü.

Çizim 10: 18 nolu şamdanın
çizimi.

Fotoğraf 36:
19 nolu şamdanın genel
görünüŧü.

Fotoğraf 35: 18 nolu şamdanın vakıf kaydı.

Fotoğraf 37: 19 nolu şamdanın vakıf kaydı.

